

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

12-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 12 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00-TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy hodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00-IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00-FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00-FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00-YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich - yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00-PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pyedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00-PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00-SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00-SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar bo'yicha dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali
2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli
guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga
olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi,
70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefonlar:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Turg'unov Sherzod Abduvositovich</i> FARG'ONA VILOYATI SANOAT KORXONALARINING MODDIY-TEXNIK HOLATI VA ULARNING SANOAT ISHCHILARINING MEHNAT MUHOFAZASIDAGI AHAMIYATI HAQIDA AYRIM FIKR MULOHAZALAR (Farg'ona viloyatida 1950-1970-yillarda chop etilgan vaqtli matbuot nashrlarida e'lon qilingan maqolalar tahlili asosida)	13-19
<i>Qalandarov Hamza Hamroqul o'g'li</i> SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA YURITGAN ATEISTIK SIYOSATI VA XUDOSIZLAR JAMIYATI FAOLIYATI	20-23
<i>Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich</i> XVIII-XIX ASRLARDA XIVA XONLIGINING ERON VA ROSSIYA BILAN SIYOSIY VA IJTIMOIIY ALOQALARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR	24-32
<i>Соѳуѳ Паѳнов</i> КАМБАҒАЛЛИК ВА УНИ ҚИСҚАРТИРИШ МУАММОЛАРИ	33-42
<i>Abdimov minov Oybek Bektemirovich</i> MARKAZIY OSIYO MINTAQASIGA ILMIY QARASHLAR VA KONSEPTUAL MASALALARNING AYRIM JIHATLARI	43-48
<i>Toshpulatov Nurbek Boboqul o'g'li</i> XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATI BOZORLARI VA KARVONSAROYLARI TARIXI	49-53
<i>Temirova Munira</i> ESKI TERMIZ SIMOBKO'ZACHALARI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR	54-58
<i>Sattorova Shahlo</i> SHAYBONIYLAR DAVRIDA JO'YBOR XO'JALARINING BUNYODKORLIK FAOLIYATI	59-63

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Yazdonova Saxiba Kurbanovna</i> KIBERMAKON: TA'LIM, TARBIYA VA IQTISODIY TA'SIR TENDENSIYALARI	64-72
<i>Таниев Аҳмаджон Бахромович</i> ТУРИЗМ, ГЛОБАЛЛАШУВ ВА САВДО: УЛАРНИНГ АТРОФ-МУҲИТГА ТАЪСИРИ	73-82
<i>Ходжаниязов Элбек Сардоревич</i> ХОРАЗМ ВИЛОЯТИДА ТУРИЗМ ТРАНСПОРТИ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ ТАҲЛИЛИ	83-93
<i>Raximov Baxromjon Ibroximovich, Ibrohimova Maqsuda Muhammadjon qizi</i> O'ZBEK SANOATINING INNOVATSION TARAQQIYOTI VA IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI	94-99
<i>Ahmedov Adham Djalolovich</i> AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA FUQAROLARNING O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARI FAOLIYATINI SAMARALI TASHKIL ETISH	100-105
<i>Ablazov Nurillo Xusanboyevich</i> QURILISH KORXONALARI DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARINI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	106-112

<i>Абдурахманов Мухторали</i> ЎУДУДИЙ КЛАСТЕРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ БОСҚИЧЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	113-116
<i>Poshokulova Mohigul</i> BILIMLAR IQTISODIYOTINING ZAMONAVIY SHAKLLARI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM TIZIMIDA	117-122
<i>Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li</i> INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI KORXONANING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH: YANGI IMKONIYATLAR VA TAHIDIDLAR	123-131
<i>Sayfutdinova Nigina Furkatovna</i> O'ZBEKISTONDA INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISH ASOSIY AHAMIYATLARI	132-135
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Shakarov Oybek Xudoyberdi o'g'li</i> O'ZBEK XALQI ETOSFERASIDA KORRUPTION MUNOSABATLAR PAYDO BO'LISH SABABLARINING FALSAFIY TAHLILI	136-139
<i>Жўрамуродов Нодир Ғайбуллаевич</i> ЖАДИДЛАР ФАЛСАФАСИДА МИЛЛИЙ ҒОЯ, МИЛЛИЙ ЎЗЛИК ВА МИЛЛИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ	140-144
<i>Sayidova Muhabbat G'afforovna</i> GLOBAL AXBOROTLASHUV TENDENSIYALARINING MILLIY VA MA'NAVIY QADRIYATLARGA TA'SIRI	145-149
<i>Kuraxmedov Azamat Erkinovich</i> SAMARQAND JADIDCHILARINING TURKISTON MA'RIFATPARVARLIK FALSAFASI RIVOJIDA TUTGAN O'RNI	150-153
<i>Umarova Feruza Rozibayevna</i> O'ZBEK XALQI MA'NAVIY MADANIYATI RIVOJLANISHINING ASOSIY XUSUSIYATLARI	154-156
<i>Samijonov Azizbek Ismoiljon o'g'li</i> KIBERXAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING FALSAFIY-KONSEPTUAL TAHLILI	157-161
<i>Begbudieva Parvina Shoxruxovna</i> THE CONTRIBUTION OF MAHMUDHODJA BEHBUDI TO THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEM OF TURKESTAN	162-166
<i>Aytbayev Mansurbek Yusupovich</i> MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIY AQL-ZAKOVAT TO'G'RISIDA	167-173
<i>Muslimov Sherzod Akbarovich</i> ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MA'NAVIY MEROSI: JAMIYAT, SIYOSAT VA SHE'RIYAT	174-178
<i>Jantayev Maqsud Ibragimovich</i> MUHAMMAD AL-XORAZMIY: MATEMATIKADAN FALSAFAGACHA BO'LGAN ILMIY IZLANISHLAR	179-184
<i>Norova Malika Fayzulloevna</i> TASAVVUF TA'LIMOTI VA UNING SAYFIDDIN BOXARZIY DUNYOQARASHIGA TA'SIRI	185-191

<i>Gulova Anorgul Axtamovna</i> O'ZBEKISTONDA ALISHER NAVOIY ASARLARIGA BO'LGAN MUNOSABAT	192-196
<i>Absattorov Baxtiyor Mamarasulovich, Karimova Gulchehra Abdulkarimovna</i> BURCH VA MAS'ULIYAT TUSHUNCHALARINING TARIXIY-NAZARIY, AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TALQINI	197-205
<i>Berdikulov Chingiz Dusmuradovich</i> IJTIMOIY MULOQOT-SHAXS INTELLEKTUAL MADANIYATINING SHAKLLANISH OMILI	206-211
<i>Mamarasulov Baxriddin Shakasimovich</i> MILLIY-MA'NAVIY YUKSALISH – MAMLAKATIMIZ MA'NAVIY TARBIYA TIZIMINING YANGI STRATEGIYASI SIFATIDA	212-216
<i>Nurmatov Kamaridin Shamsiyevich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA ADOLAT TUSHUNCHASINING O'RNI	217-221
<i>Bekpo'latov Ulug'bek Rahmatulla o'g'li</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGINI TA'MINLASHNING DIALEKTIK TAHLILI	222-228
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Бердиева Мукаррама Анваровна, Чернова Наталья Васильевна</i> СТРАТЕГИИ ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКОГО ПОДХОДА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ	229-234
<i>Жамаҳматов Каромиддин Айнилло ўғли</i> БУРҲОНИДДИН ТЕРМИЗИЙ АСАРЛАРИНИНГ САЛЖУҚИЙЛАР ДАВРИДА ЯРАТИЛГАН ТАСАВВУФИЙ МАНБАЛАРГА ТАЪСИРИ	235-243
<i>Temirova Aziza Muzaffarovna, Uralova Oysuluv Poyan qizi</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA “KO'K” SIFAT BELGISINING SEMANTIKA XUSUSIYATLARINING TADQIQI	244-247
<i>Mansurova Mohinur Akmal qizi</i> HAJVIY TAFAKKUR TABIATI – SATIRA VA YUMOR TUSHUNCHASI	248-252
<i>Яркулова Фотима Усмановна, Исломов Марьям</i> ИМЕННОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ В ПОВЕСТЯХ И.С.ТУРГЕНОВА	253-257
<i>Murodova Muqadas Ikromovna</i> XX ASR INGLIZ VA O'ZBEK ADABIYOTIDA YARATILGAN SATIRIK ASARLAR TADQIQI	258-263
<i>Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna</i> O'ZBEK ADABIYOTIDA LATIFA JANRI TARAQQIYOTI VA TAHLILI	264-268
<i>Davronov Shexroz Abrorovich</i> OG'ZAKI TARJIMA VA UNDA KOMPRESSIYANING ROLI	269-273
<i>Begmatov Azizbek Tursunbayevich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI ONOMASTIK BIRLIKLAR TADQIQI	274-280
<i>Ibragimova Moxiraxon Anvarovna</i> NUTQIY AKTLAR TASNIFI	281-285
<i>Расулова Истода Абдулатифовна</i> К ПРОБЛЕМЕ ДЕФИНИЦИИ ЯЗЫКОВЫХ УНИВЕРСАЛИЙ: ИССЛЕДОВАНИЕ ИНВАРИАНТНЫХ СВОЙСТВ В КОНТЕКСТЕ ЯЗЫКОВОЙ ВАРИАТИВНОСТИ	286-293

<i>Obidova Go'zalxon Ma'rufjon qizi</i> O'ZBEK TILIDA OMAD VA OMADSIZLIKNI NOMLOVCHI LEKSIK VA FRAZEOLGIK BIRLIKLAR	294-299
<i>Furkatova Maxliyo To'liqin qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI SHAXS-SON KATEGORIYASI	300-309
<i>Baxramov Xabibillo Sadikovich</i> INGLIZ TILIDA "POISON-ZAHAR" KONSEPTINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	310-315
<i>Тухтаев Сирожиддин Тошпўлатович</i> ПАРЕМИОЛОГИЯДА САХИЙЛИК КОНЦЕПТИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ	316-323
<i>Qiyomov Shohabbosxon Sharofiddin o'g'li</i> XATTOTLIK SAN'ATINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	324-327
<i>Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna</i> YOLG'IZLIK FENOMENINING PSIXOLOGIK, IJTIMOIIY VA EKZISTENSIAL ASPEKTLARI	328-331
<i>Qayumova Mohinur Murodullayevna</i> LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF THE CONCEPT «STEP» IN THE ENGLISH LANGUAGE	332-337
<i>Sayipova Dilafruz Rahimovna</i> O'ZBEK NASRI TARAQQIYOTIDA "BOBURNOMA"NING AHAMIYATI	338-342
<i>Diyarov Akmal To'liqin o'g'li</i> INGLIZ TILIDAGI BOG'DORCHILIK TERMINLARINING GENETIK-ETIMOLOGIK TAVSIFI	343-348
<i>Атаназарова Шохида Бахрамовна</i> РЕКЛАМАДА ИЛЛОКУЦИЯ ВА ПЕРЛОКУЦИЯНИНГ АМАЛГА ОШИШИДА БИЛБОРДЛАРНИ АҲАМИЯТИ (РЕКЛАМА БАННЕРЛАРИ МИСОЛИДА)	349-353
<i>Mamadqulova Kamila Abduxoliqovna</i> ANCIENT EGYPTIAN LITERATURE: THE OLD, MIDDLE AND NEW KINGDOMS	354-364
<i>Alimova Dilrabo</i> SHARQ ADABIYOTIDA QASIDANING TARIXIIY TAKOMILI	365-373
<i>Abduqaxxorova Nargiza Rustamovna</i> RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI TOPISHMOQLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TADQIQI	374-379
<i>Курбонова Нодира Розиковна, Пулатова Сабина Шарифовна</i> ЛИТЕРАТУРНИЙ АНАЛИЗ ТЕМЫ УТРАЧЕННОЙ РОДИНЫ В РОМАНЕ ВЛАДИМИРА НАБОКОВА «МАШЕНЬКА»	380-390
<i>Khamidov Tohirjon Olmos ogli</i> ANALYSIS OF TYPES OF ENGLISH PHRASAL VERBS ACCORDING TO THE STRUCTURE	391-396
<i>Umurzakova Kommuna Xursanovna</i> O'ZBEKISTON IJTIMOIIY TARMOQLARIDA YOSHLAR NUTQIDAGI O'ZGARISHNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI	397-402
<i>Habibullayeva Shoirra Shukurillayevna</i> ONA TILI DARSIDA GAP BO'LAKLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH METODIKASI	403-406

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Imomov Nurillo Fayzullayevich

TA'MINLOVCHI TO'LOV – MAJBURIYATLARNI TA'MINLASHNING

YANGI USULI SIFATIDA 407-414

Салаев Нодирбек Сапарбаевич

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИДА ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЯ: МОҲИЯТИ,

ТУРЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 415-431

Ходжиев Юнус Мухитдинович

МУЛК ҲУҚУҚИ БЕКОР БЎЛИШИНING ШАХС ИХТИЁРИГА БОҒЛИҚ БЎЛМАГАН

АСОСЛАРИНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ 432-436

Сайдивалиева Хуршида

БОЛАЛАРНИ ОИЛАГА ТАРБИЯГА БЕРИШ ЮЗАСИДАН ВУЖУДГА КЕЛУВЧИ

МУНОСАБАТЛАРНИ КЕЛИШУВЛАР АСОСИДА ТАРТИБГА СОЛИШ

МАСАЛАЛАРИ 437-445

Muqimov Bobur

THE LEGAL NATURE OF E-COMMERCE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 446-451

Raimova Nargiza Doroyevna, To'uchiyeva Bahora Otabekovna

PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL NETWORKS 452-459

Чориева Хуршидабону Хуррам қизи

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИК ОРГАНЛАРИНИНГ

ҲУҚУҚЛАРИ ВА МАЖБУРИЯТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

ИСТИҚБОЛЛАРИ 460-468

Toshkanov Nurbek Bahriddinovich

UNDIRUVNI INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARIGA BO'LGAN HUQUQLARGA QARATISHNING

AYRIM FUQAROLIK-HUQUQIY MASALALARI 469-478

Kubaeva Ismigul Farxod qizi

CHALLENGES OF BLOCKCHAIN TO LAW AND STATE 479-484

Юсупов Ўктамбой Абсаматович

ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ СОҲАСИДАГИ КОРРУПЦИЯВИЙ ҲУҚУҚБУЗАРЛИККА ҚАРШИ

КУРАШДА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

ИСТИҚБОЛЛАРИ 485-491

Баходирова Сабина Улугбек кизи

РОЛЬ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ КВАЛИФИКАЦИИ УМЫШЛЕННОГО ТЯЖКОГО ТЕЛЕСНОГО

ПОВРЕЖДЕНИЯ 492-503

Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНСТИТУТА ХОДАТАЙСТВ КАК СПОСОБ

ЗАЩИТЫ ПРАВ УЧАСТНИКОВ НА ДОСУДЕБНОМ ЭТАПЕ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА

РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 504-508

Ibrohimov Behzodbek Bahromjon o'g'li

O'ZBEKISTONDA MOLIVAVIY HUQUQIY MUNOSABATLAR ASOSI VA AHAMIYATI 509-520

To'uchiyeva Bahora Otabekovna, Raimova Nargiza Doroyevna

PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL

NETWORKS 521-528

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Ibraximov Sanjar Urunbayevich</i> SPORT MASHG'ULOT JARAYONINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY YO'LLARI VA TAMOYILLARI	529-539
<i>Urazkulova Anna Vitalyevna</i> OLIY TA'LIMDA RUS TILI FANINI O'QITISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING TOPSHIRIQLARINI ILMIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI	540-545
<i>Қаршиева Дилбар Эшпулатовна</i> ПЕДАГОГИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИДА МАЛАКАВИЙ АМАЛИЁТНИНГ ЎРНИ	546-550
<i>Ajiyeva Muxabbat Baxtibayevna</i> KIMYO FANI BO'YICHA MASHG'ULOTLARNI FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA TASHKIL ETISH	551-555
<i>Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna</i> O'QITUVCHILARNI KASBIY RIVOJLANTIRISHDA QIYOSIY TAHLIL: JARAYON VA FAOLIYATLI YONDASHUV	556-564
<i>Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna</i> SHIFTING THE FOCUS OF CORPUS LINGUISTICS FROM RESEARCH TO CLASSROOM PRACTICE	565-570
<i>Акрамова Умеда Салиевна</i> ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИКТ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ С НЕРУССКИМ ЯЗЫКОВЫМ ФОНОМ	571-582
<i>Abdusattarova Zaynab Abdujalil qizi</i> МАТЕМАТИКА FANINI LOYIHAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYASI ORQALI O'QITISH ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA XXI ASR KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	583-590
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> SHAXMAT O'YINI ORQALI BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	591-595
<i>To'xtayev Hasan Toshpo'latovich</i> ZAMONAVIY MAKTAB O'QUVCHILARINI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA KOGNITIV- PSIXOLOGIK TO'SIQLARNING TA'SIRI	596-599
<i>Yaqubov Fazliddin Muxitdinovich</i> JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	600-607
<i>Rahimova Dilshoda Baxriddinovna, Turatosheva Sadoqat Raxmatullayevna</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH (SOTSIOLOGIK TAHLIL)	608-615
<i>Мадаминова Наргизахон Жахонгир қизи</i> МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРГА МОСЛАШТИРИЛГАН ВИРТУАЛ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ	616-619
<i>Qodirov Xasanboy Oribjonovich</i> RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TEXNIKA OLIY TA'LIM SOHASI MUTAXASSISLARDA KASBIY-IJODIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	620-526

<i>Aliyeva Iroda Otabek qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIMGA XORIY TajRIBASINI QO'LLASH BO'YICHA MAVJUD TA'LIM TALABLARINING TASNIFI YUZASIDAN TAHLILLAR	627-631
<i>Ro'zimurodov Ilyos Azamat o'g'li</i> O'RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARINING CHOLG'USHUNOSLIKKA OID NAZARIYALARI: ABU NASR FOROBIYNING MUSIQIY TADQIQOTLARI	632-636
<i>Yaxshiboyeva Shahnoza Bahodir qizi</i> JAHON AXBOROT RESURSLARI ORQALI TALABALARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI	637-642
<i>Салиев Улугбек, Салиева Нигора</i> ОБЩЕНИЕ МЕДИЦИНСКОГО РАБОТНИКА: РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ В ПРАКТИКЕ	643-648
<i>Маматкулова Угилжон Эшмирза кизи, Абдуллаева Дилбар Алимбаевна</i> МЕТОДИЧЕСКАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПЛАТФОРМА ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА, ИЗУЧАЮЩИХ АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК, И ПУТИ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ	649-655
<i>Муминова Офтобхон Каримовна</i> ИСТОРИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНЕ: ОТ АНТИЧНОСТИ ДО СОВРЕМЕННЫХ ТЕРМИНОВ	656-661
<i>Ахмедова Уктамхон</i> РОЛЬ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗАНЯТИЙ РУССКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ	662-667
<i>Sattarova Markhabo Raxmonkulovna</i> TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH	668-672
<i>Nuriddinova Robiya Bekjonaliyevna</i> MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MATEMATIKA MASHG'ULOTLARINING UZVIYLIGINI TA'MINLASH YO'NALISHLARI	673-678

Received: 30 November 2024

Accepted: 5 December 2024

Published: 15 December 2024

Article / Original Paper

IMPROVING THE ACCOUNTING OF ACCOUNTS RECEIVABLE AND PAYABLE OF CONSTRUCTION COMPANIES

Ablazov Nurillo Khusanboyevich,

Fergana Polytechnic Institute,

Senior Lecturer, Department of "Accounting and Auditing"

E-mail: nablazov@ferpi.uz

Abstract. This article discusses the obligations of the customer on receivables, which make the enterprise more attractive than its own funds in attracting credit resources, as well as in timely crediting financial resources to suppliers' accounts, achieving financial stability, improving performance and, as a result, increasing financial results and solvency. The basis for opening an "Escrow" account is the "Shareholder Agreement" concluded between the customer and construction enterprises. Practical recommendations have been developed to improve the organization of accounting in construction enterprises.

Key words: customers, construction enterprises, Escrow, accounting, income and expenses, receivables, payables, profit and loss, international financial reporting standards.

QURILISH KORXONALARI DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARINI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH

Ablazov Nurillo Xusanboyevich

Farg'ona politexnika instituti,

"BH va A" kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada buyurtmachi tomonidan to'langan debitorlik qarzlari bo'yicha majburiyatlar, korxonaning kredit resurslarini jalb qilishda o'z mablag'laridan ko'ra ko'proq jozibaliroq qilib ko'rsatadi, shuningdek yetkazib beruvchilarning hisoblariga moliyaviy resurslarni o'z vaqtida tushirishda, moliyaviy barqarorlikka erishishda, ish faoliyatini yaxshilashda va natijada moliyaviy natijalarni, to'lov qobiliyatini oshirishga imkon beradi. "Escrow" hisobvarag'ini ochishda buyurtmachi va qurilish korxonalari o'rtasida tuzilgan "Ulushli shartnoma" asos bo'lib xizmat qiladi. Qurilish korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etishni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: buyurtmachilar, qurilish korxonalari, Escrow, buxgalteriya hisobi, daromad va xarajat, debitorlik qarzarlar, kreditorlik qarzarlar, foyda va zarar, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I12Y2024N14>

Kirish. Bozor munosabatlariga o'tishning yuqoridagi asosiy tamoyillari buxgalteriya hisobini isloh qilishda va korxonaning hisob tizimini bozor iqtisodiyoti talablari asosida tashkil qilishda ham alohida ahamiyatga ega. Shuning uchun ham buxgalteriya hisobini isloh qilishda, avvalo, uning hozirgi tizimni saqlab qolgan holda asta-sekin evolyutsion yo'l bilan metodologik, tashkiliy va texnik o'zgarishlar amalga oshirila boshlandi. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda har qanday xo'jalik yurituvchi subyektning, shu jumladan qurilish sohasidagi tashkilotlarning

moliyaviy-xo'jalik faoliyatining muhim elementi bu ijobiy moliyaviy natija olishdir, qurilish va ko'chmas mulkni sotish natijasida yetkazib beruvchilar va buyurtmachilar o'rtasida shakllanadigan tovar-pul munosabatlarining ajralmas qismi bo'lib hisoblangan debitorlik va kreditorlik qarzlari moliyaviy natijaga ta'sir qiladi. An'anaviy amaliyotimizga ko'ra, qurilish davrida ham, foydalanishga topshirilgandan keyin ham ko'chmas mulkni sotish jarayonida olingan mablag'lar ko'rinishidagi debitorlik qarzlari kreditorlik qarzlarini to'lash vositasi sifatida ishlatishimiz mumkin.

Adabiyotlar sharhi. Qurilishda moliyaviy hisobotlarni moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlari asosida tashkil qilish eng asosiy vazifaga aylanib bormoqda. Mazkur xalqaro standartlarni mamlakatimizda tatbiq qilish maqsadida PQ-4611-son "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" qonun chiqqan bo'lib yurtimizdagi barcha korxonalar hisobotlarini shaffoflik bilan tuzishga zamin yaratadi. Shuningdek MHXSga o'tish bilan birgalikda qurilish sohasida buyurtmachi va pudratchi o'rtasida ochiladigan "Escrow" schyoti keng imkoniyatlar yaratadi.

A.A. Sandakovning fikricha, debitorlik qarzi deganda korxonaning yuridik va jismoniy shaxslarga qarzdor sifatidagi mulkiy huquqlari tushunilishi kerak [1]. Qarzdorlarga nisbatan mulkiy da'volar nuqtai nazaridan ushbu ta'rifga rozi bo'lishga arziydi, deb hisoblaymiz, chunki A.A. Sandakov o'z ta'rifida debitorlik qarzlarining shakllanish manbalarini oshkor etmadi, bu bizning fikrimizcha, takomillashtirish va aniqlashtirishni talab qiladi.

M.Konevaning "Qurilish korxonalarida debitorlik va kreditorlik qarzlari hisobini takomillashtirish" nomli ilmiy ishida "Escrow"[2] hisobini yuritish bo'yicha keng fikrlar bayon etilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda ilmiy maqolaning bugungi kunda dolzarbligi hisobga olingan holda amaliy va nazariy, imperikal tahlil, moliyaviy tahlil kabi statistik usullardan keng foydalanilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi. "Ulushli shartnoma" bu hujjat sifatida yuritilib, unga ko'ra xaridor ko'chmas mulkni qurish bosqichida o'z pullarini uy-joy qurilishiga foydalanishi uchun qurilish korxonasiga o'tkazadi. Shunday qilib, investor ushbu obyektning ulushini oladi va aksiyadorga aylanadi. Oldi sotdi shartnomasidan farqli o'laroq, "Ulushli shartnoma" har doim obyektни qurish va foydalanishga topshirishdan oldin tuziladi. Ushbu mexanizm natijasida ulush egasi ma'lum xavf-xatarlarga duch kelgan holda, uy-joy sotib olishda sezilarli darajada pulini tejash imkonini beradi. Bugungi kunda mamlakatimizda ulushli qurilish qonun bilan tartibga solinmagan. Natijada ulush egalari bir qancha ziddiyatli vaziyatga tushib qolmoqda pirovardida iqtisodiy zarar ko'rish ehtimoli yuqoriligicha qolmoqda. O'z mablag'larini qurilish korxonasiga berib, qurilish korxonasi obyektни tugatmasdan barcha mablag'larni o'zlashtirib olgan vaziyatga duch kelishdi.

Ulushda ishtirok etish mexanizmini shunday ifoda etishimiz mumkin: xaridor qurilish korxonasi bilan shartnoma tuzadi, aksiyadorning mablag'lari "Escrow" hisobvarag'iga o'tadi va uy foydalanishga topshirilgunga qadar u yerda bloklangan holatda tasarruf etiladi. Shunday qilib, obyektни qurish uchun qurilish korxonasi aksiyadorlarning mablag'laridan emas, balki o'z mablag'lari yoki bank kreditlaridan foydalanadi. Xaridor uyni mulk sifatida ro'yxatdan o'tkazishi bilanoq, "Escrow" hisobvarag'idan pul qurilish korxonasiga o'tkaziladi. Agar qurilish korxonasi o'z majburiyatlarini bajarmasa (masalan, obyektни o'z vaqtida topshirmasa), pul aksiyadorga qaytarilishi mumkin. Boshqa bir tarafdin qaraydigan bo'lsak, qurilish korxonasi

“Ulush shartnomasida” ko’rsatilgan talablarni to’liq bajarsa, biroq aksiyador har xil vajlar bilan sotib olishdan bosh tortmoqchi bo’lsa, mazkur “Escrow” hisobvarag’idagi mablag’ qurilish korxonasiga o’tkaziladi, bu esa qurilish korxonasini ham aksiyadorni ham aniq qaror qabul qilishiga katta imkoniyat yaratadi. Mablag’lar “Escrow” hisobvarag’ida bo’lsada, hech kim ulardan foydalana olmaydi.

Mamlakatimizda umumiy qurilish to’g’risidagi qonunga “Ulushli shartnoma” va “Escrow” hisobvarag’i bo’yicha o’zgartirishlar kiritilganda edi ushbu sohada mulk xaridorlari uchun xavfsizroq tizim yaratishga imkon berardi. Biroq, ushbu tizimda uy-joy sotib olishning o’ziga yarasha afzalliklari bilan bir qatorda, kamchiliklar ham mavjud.

“Ulushli shartnoma”ni afzalliklari quyidagilardan iborat:

- uy-joyning past narxda bo’lishi. Qurilish bosqichida sotib olish ma’lum risklar bilan bog’liq bo’ladi. Aslida, siz hali mavjud bo’lmagan obyektни sotib olmoqdasiz. Savdoni rag’batlantirish uchun qurilish korxonalari tayyor tugallangan uy-joyga qaraganda ancha past narxlarni taklif qilishadi. “Ulushli shartnoma” bilan uy sotib olishni tanlab, siz ko’p narsalarni tejashingiz mumkin;
- xavfsiz bitim. Yangi amaliyotga tavsiya qilinayotgan qoidalarga ko’ra, bitim O’zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi tomonidan ro’yxatga olinadi, qurilishni tugatish muddati belgilanadi, aksiyadorlarning mablag’lari mustaqil hisoblarda saqlanadi. Ushbu tizim bilan quruvchilar tomonidan pulni olib qo’yish va uylarni qayta sotishga ancha barham beriladi.
- Qurilish korxonalari va obyektning o’zini qattiq nazorat qilish. Uy-joy mulkdorlari va texnik nazoratni amalga oshiruvchi tashkilotlarning roziligisiz foydalanishga topshirilishi mumkin emas.

Shu bilan birga, “Ulushli shartnoma” orqali uy sotib olishda bir qator kamchiliklar yuzaga kelmoqda

- uyni tayyor bo’lishini kutish. Aksiyador qurilishning dastlabki bosqichlarida obyektни sotib olish orqali maksimal foyda olishi mumkin. Bu holda, u uy-joy yetkazib berish uchun bir necha yil kutish kerak bo’ladi;
- ammo agar shartnoma shartlari buzilgan bo’lsa va xaridor qonunga muvofiq investitsiya qilingan pulni qaytarsa, ular boshqa uy-joy uchun yetarli bo’lmasligi mumkin. Ko’chmas mulk narxlari har yili o’sib bormoqda va mablag’lar “Escrow” hisobvaraqlarida qancha uzoq bo’lsa, shunchalik ko’p amortizatsiya qilinadi;
- Shunday qilib, bir hududning kvartirasini sotib olgan holda, aksiyadorlar boshqasini olishlari mumkin. Agar bu holda o’zgartirishlar mulk egalariga mos kelmasa, ular “Ulushli shartnoma” tugatilgunga qadar qurilish korxonasiga da’vo qilish huquqiga ega.

“Ulushli shartnoma”ni imzolashda xaridorlar va buyurtmachilar tomonidan e’tibor berilishi kerak bo’lgan bir qancha jihatlar bor. “Escrow” shartnomasi quyidagi ma’lumotlarni o’z ichiga olishi shart:

- qurilish uchun yer uchastkasining kadastr raqami;
- yashash manzili;
- taklif qilingan kvartira raqami;
- tugatish va uning xususiyatlari, shu jumladan materiallar;
- ishga tushirish sanasi;

Bugungi kunda 200 ortiq mamlakatlarda uy-joy qurilishi bilan shug'ullanadigan tashkilotlar "Escrow" hisobvarag'idan foydalanib kelmoqda[3], bunda mablag'lar qurilish korxonalari tomonidan obyekt foydalanishga topshirilgandan so'ng olinadi, bu albatta rivojlanayotgan mamlakatlarning an'anaviy tizimidan farq qiladi.

Qurilish korxonalari o'z faoliyatlarini aksariyat hollarda tashqaridan jalb etilgan mablag'lar hisobiga amalga oshiradilar. Mazkur mablag'larning qaytarish imkoniyatining mavjud bo'lishi esa qurilishi tugallangan obyektni korxona tomonidan foydalanishga topshirilgan paytda buyurtmachilar tomonidan "Escrow" hisobvaraqlariga kelishilgan shartnomadagi mablag'larning o'tkazganliklariga bog'liq bo'lib, natijada qurilish korxonasi obyektni qurish uchun olingan kreditlarni so'ndirish va qarzlarini yopish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Korxonada pul mablag'lari harakatini samarali boshqarish natijasida mulkdorlar va ta'sischi'larga dividend to'lash uchun daromad yuzaga keladi. Buning natijasida qurilish korxonasi yangi kredit va qarz mablag'larini jalb qilishga majbur bo'ladi. Olingan kredit qarzlarini foizlarini to'lash hisobiga tannarxning oshishi hamda moliyaviy natijaning pasayishi yuzaga keladi.

Buxgalteriya hisobi bir qancha asrlarda beri bugunga qadar to'xtovsiz takomillashib, rivojlanib kelmoqda. Bugungi kunda dolzarb mavzulardan biri sifatida muhokama qilinayotgan xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi hisob kitob ishlarini qanday amalga oshirish borasidagi tortishuvlar, "Escrow" schyotining qo'llanishi maqsadlari, shartlari hamda boshqa turli hisobga oid me'yoriy-huquqiy jihatlarini muhokama qilish jarayonida buxgalteriya hisobida o'rganilishi zarur bo'lgan fundamental elementlar hisobini ham takomillashtirish uchun tadqiqotlar olib borish zarurligini e'tibordan chetda qoldirmasligimiz kerak.

Korxonaning debitorlik va kreditorlik qarzlarini hisobga olinishi, hisobdan chiqarilishi, ko'payishi, kamayishi turli xususiyatlari bo'yicha tasniflanishi, hujjatlashtirilishi va boshqa hisobini yuritish bilan bog'liq bir qancha jihatlarini o'rganilgan va ular bo'yicha uslubiy materiallar ko'p tayyorlangan. Shunga qaramay bugungi kunda ham mazkur fundamental hisob elementlarini tadqiq etishga yetarlicha asoslar mavjudligini ko'rishimiz mumkin. Qurilish tashkilotlarida debitor va kreditorlik qarzlarini harakatini samarali boshqarish juda katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Chunki, bajariladigan ishlar qiymatining yuqoriligi, qurilish tashkilotlarining doim ham yetarli miqdordagi mablag'lari mavjud bo'lmasligi, chetdan moliyaviy mablag'larni jalb etish zaruriyati hamda ularni o'z vaqtida qaytarish mas'uliyati bu elementlar hisobini doimiy dolzarb holatda turishidan dalolatdir. Korxonaning debitorlik va kreditorlik qarzlarini tadqiq etishda ularning alohida xususiyatlariga asosiy e'tiborni qaratish tavsiya etiladi.

O'rganish davomida aniqlangan va tizimlashtirilgan debitorlik va kreditorlik qarzlarining buxgalteriya hisobi va nazoratini tashkil etishga ta'sir etuvchi ayrim xususiyatlarini batafsil ko'rib chiqamiz.

1-jadval

**Qurilish korxonasining debitorlik va kreditorlik qarzlarining
xususiyatlari**

Huquqiy yondashuv	Iqtisodiy yondashuv	Buxgalteriya hisobi bo'yicha yondashuv	Soliq bo'yicha yondashuv	Boshqaruv hisobi bo'yicha yondashuv
----------------------	------------------------	--	-----------------------------	---

Mol-mulk huquqi	Iqtisodiy resurs	Mulk qiymatining	Boshqa daromadlar, foyda solig'i bo'yicha boshqa xarajatlar	Tuzilgan shartnomalar bo'yicha qarzlarni undirishning nazorat qilinishi
Qarzni talab qilish huquqi	Pul mablag'larni qabul qilish va yo'q qilish manbasi	bir qismi / buxgalteriya hisobida yuritiladigan aktivlar, passivlar, majburiyatlar		
	O'zgaruvchan qiymatlar			
Qarzdorning kreditor oldidagi majburiyati yoki kreditorning huquqi	Buxgalteriya hisobining ayrim turlari doirasida har xil turdagi hisob-kitoblar va uslubiy yondashuvlardan foydalanish			
	Qarzning aylanishi			
	Ko'p turdagi qarzlار			

Debitorlik va kreditorlik qarzlarning yana bir xususiyati, buxgalteriya hisobi doirasidagi BHMS va MHXSga muvofiq buxgalteriya hisobining ma'lum turlari bo'yicha hisob-kitoblar va uslubiy yondashuvlar hamda iqtisodiy yondashuvlarning ko'pligi yaqqol misol bo'la oladi.

Debitorlik va kreditorlik qarzlarning qo'shimcha xususiyati va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan sabablari masalan, tovarlarni, ishlarni (xizmatlarni), mulkiy huquqlarni va boshqalarni sotish, sotib olish, o'tkazish natijasidan iboratdir. Buxgalteriya nuqtai nazaridan ko'rib chiqadigan bo'lsak, tuzilgan shartnomalar bo'yicha to'lanishi mumkin bo'lgan to'lovlar ustidan nazoratni tashkil etish (masalan, normal, muddati o'tgan, yomon) turlarining ko'pligi bilan tavsiflanadi.

Debitorlik va kreditorlik qarzlari pudratchilar va mijozlar, tashkilotlar va yetkazib beruvchilar o'rtasidagi shartnomadan vujudga kelgan majburiyatlar hisoblanadi, mazkur majburiyatlar O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi hamda O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi tomonidan tartibga solinadi.

2-jadval.

Debitorlik va kreditorlik qarzlarni qonun hujjatlariga muvofiq guruhlash

Majburiyat turlari	Qonunchilik me'yorlari
6010 "Mol yetkazib beruvchilar va pudratchilarga to'lanadigan schyotlar"	O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi
6110 "Ajratilgan bo'linmalarga to'lanadigan schyotlar"	
6120 "Sho'ba va qaram xo'jalik jamiyatlariga to'lanadigan schyotlar"	
6800 "Qisqa muddatli kredit va qarzlار"	
6900 "Turli kreditorlarga bo'lgan qarzlار"	
6600 "Ta'sisichilarga bo'lgan qarz"	O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi
6700 "Mehnat haqi bo'yicha xodimlar bilan hisoblashishlar"	
6400 "Byudjetga to'lovlar bo'yicha qarz"	O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi
6500 "Sug'urta va maqsadli davlat jamg'armalariga to'lovlar bo'yicha qarz"	

Debitor va kreditor qarzlarni shakllanishi, binolarni sotish bilan bog'liq bo'lishi mumkin yoki qarzni talab qilish huquqini boshqa shaxsga o'tkazish, yetkazib beruvchilar bilan hisob-kitoblar turiga qarab byudjet bilan hisob-kitoblar, xodimlar tashkilotlari bilan hisob-kitoblardan vujudga keladi. Qurilish tashkilotlarida shakllangan majburiyatlari buxgalteriya hisobida hisob siyosatiga ko'ra biriktirilgan sintetik va analitik schyotlarda hisobga olib boriladi.

Muddatiga ko'ra kreditorlik qarzlari quyidagicha guruhlandi:

- to'lov muddati bo'yicha;
- to'lov shartlari bo'yicha;
- o'zaro hisoblashish ehtimolligi bo'yicha.

Qurilish korxonalari uchun kreditorlik qarzlarning asosiy turlari mol yetkazib beruvchilardan olingan tovar va materiallar bo'yicha, pudratchi tashkilotlar ko'rsatgan xizmatlar bo'yicha, olingan bank kreditlari hamda xodimlarga to'lanadigan ish haqlari hisoblanadi.

3-jadval

Escrow hisobvarag'idan foydalanish bilan bog'liq buxgalteriya hisobidagi o'zgarishlar

O'zgarishlardan oldin buxgalteriya hisobi qaydlari	O'zgarishlardan keyingi buxgalteriya hisobi qaydlari
Dt 7290 Kt 8890 – “Ulushli shartnoma”ni ro'yxatga olish Dt 5110 Kt 7290 — “Ulushli shartnoma” orqali pul mablag'larni tushishi	Dt 7260 Kt 8850 — “Ulushli shartnoma”ni ro'yxatga olish Dt 015 – “Ulushli shartnoma” orqali “Escrow” hisobvarag'iga tushgan pul mablag'lari Uyni foydalanishga topshirgandan keyin Dt 5110 Kt 7620 – Hisobraqamga pul tushdi va Kt 015 “Escrow” hisobvarag'i

Ayni paytda iqtisodiyot jadal rivojlanmoqda hamda bu borada qabul qilingan qonunlar yordam bermoqda. Bugungi qurilish sohasini rivojlantirish bo'yicha bir qator qarorlar, farmonlar hamda O'zbekiston respublikasi qurilish tarmog'ini modernizatsiya qilish, jadal va innovatsion rivojlantirishning 2021-2025-yillarga mo'ljallangan strategiyasi dasturi amal qilib kelmoqda.

Xulosa va takliflar. Qurilish korxonalarida debitorlik va kreditorlik qarzlari hisobini yuritish hamda takomillashtirish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar asosida quyidagi xulosalar olindi:

1. Qurilish korxonalarida debitorlik va kreditorlik qarzlari hisobini yuritishda xalqaro andoza asosida “Escrow” schyotlaridan foydalanish taklif etildi.
2. Qurilish korxonalarida debitorlik va kreditorlik qarzlari hisobini takomillashtirish maqsadida “Escrow” schyotini hisobini tashkil etish bo'yicha mexanizm taklif etilgan.
3. Qurilish korxonalarida debitorlik qarzlarni vujudga kelish omillarini samarali boshqargan holatda ularni qisqartirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berildi.

Bugungi kunda mamlakatimizda vujudga kelayotgan “Buyurtmachi” va “Pudratchi” o'rtasidagi ziddiyatlarni tartibga solish, to'lov jarayonlarida vujudga kelayotgan ishonchsizlikni bartaraf etishda “Escrow” schyotini tashkil etish ikki tomon uchun ham foydadan holi bo'lmaydi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston respublikasi qonuniga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish haqida. 14.06.2016 y.
2. “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi qarori. PQ-4611. 24.02.2020 y.
3. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma‘lumotlari asosida: <https://mf.uz/opendata/category/3299-nizom-boyicha-oliyaviy-hisobotlar>
4. Buxgalteriya hisobi nazariyasi [Matn]: darslik. T.Toshmamatov. — Toshkent: «O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2019. - 376 bet.
5. Jo‘rayev N., Abduvaxidov F., Sotivoldieva D. Moliyaviy va boshqaruv hisobi: Darslik. T D I U. T.: 2012.-481 b.
6. D.Q.Usmanova, Buxgalteriya hisobi. O‘quv qo‘llanma. – Samarqand, SamDU, 2020. -388 bet.
7. P.N. Gadjiyeva Qurilish korxonalarida moliyaviy natijalar hisobi. Iqt.fan.nom. (PhD) ilm.dar.olish uchun yozil. dis.avtoref.-T.:2019. –B36.
8. M.B.Kalonov, A.T.Maxkamboyev,F.T.Temirov (2021) Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobining xususiyatlari. O‘quv qo‘llanma. «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2021. –180 b.
9. Ergasheva Sh., Temirov F., va boshqalar(2016). Buxgalteriya hisobi. O‘quv qo‘llanma. T.: 2016-y
10. Tohirovich, Q. N. (2021). International financial accounting standards in Uzbekistan. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(4), 328-333.
11. Xarchenko O.N., Samusenko S.A., Fyorova I.S.(2014) Audit. Praktikum: uchebnoye posobiye / – 4-e izd., pererab. i dop. –M.: KNORUS, 2014.-248 str
12. Ablazov, N. (2023). THE ACCOUNTS OF RECEIVABLE AND PAYABLE IN CONSTRUCTION ORGANIZATIONS. Conferencea, 25-27.
13. Ablazov, N. (2023). Development of a Model for Accounting for Financial Results in Construction Organizations in the Context of the Adoption of IFRS 15 “Revenue from Contracts with Customers” in Uzbekistan. Nashrlar, 139-143.
14. Ablazov, N. X. (2023). QUANTIFICATION OF MATERIAL WASTAGE IN CONSTRUCTION INDUSTRY OF THE WORLD: AN ANALYTICAL RELATIONSHIP BETWEEN BUILDING TYPES AND WASTE GENERATION: QUANTIFICATION OF MATERIAL WASTAGE IN CONSTRUCTION INDUSTRY OF THE WORLD: AN ANALYTICAL RELATIONSHIP BETWEEN BUILDING TYPES AND WASTE GENERATION.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali
2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli
guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.
Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:
100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com
Bog'lanish uchun telefonlar:
(99) 602-09-84 (telegram).